

Schimbare și integrare socială — în zona Brașov

Studiile reunite sub acest titlu prezintă contribuțiile unui grup de cinci antropologi de la Universitatea Massachusetts (S.U.A.), la cunoașterea unor probleme ale dezvoltării actuale a satului românesc, realizate în cadrul programului de colaborare cultural-științifică dintre cele două țări.

Investigând în cursul anilor 1973—1976 mai multe sate din județul Brașov, — cu sprijinul Centrului de cercetări sociologice din București — supuse schimbărilor sociale datorate proceselor de industrializare și urbanizare la nivel zonal, doctoranzii americani au considerat util să-și finalizeze rezultatele preliminare, comunicându-ne punctele lor de vedere.

Prezentarea studiilor constituite astfel un bun prilej de dezvoltare a unui dialog constructiv între sociologii români și cei americani, de confruntare reciprocă a validității diverselor metodologii, cercetări și soluții. O sinteză a acestor rezultate a fost prezentată, de altfel, de către antropologii americani la Congresul Mondial de sociologie rurală, desfășurat în anul 1976 la Torun (Polonia), urmînd ca sintezele finale să fie valorificate în tezele de doctorat ale cercetătorilor amintiți, precum și în studii și volume ce vor fi publicate în S.U.A.

*Desigur, elementele inedite pe care ni le furnizează autorii nu exclud și puncte de vedere diferite față de cele ale cercetătorilor români. Dincolo de aceasta și în poziția unor poziții ideologice diferite, antropologii americani au încercat, și în mare parte au reușit, să prezinte cu obiectivitate ansamblul procesului actual de schimbare socială într-unul dintre cele mai industrializate și urbanizate județe ale țării.**

Considerații generale

În 1973, un număr de șase antropologi sociali de la Universitatea Massachusetts, au început un studiu al proceselor de transformare socială în județul Brașov. Ne-am oprit asupra detaliilor acestui proces în mai multe comunități reprezentative, pentru a urmări interacțiunea planificării de stat cu acțiunea localnicilor. Am pornit de la premisa că înțelegerea vieții oricărei comunități impune cunoașterea modului în care ea se integrează în societatea din care face parte. În același timp, înțelegerea națiunii moderne face necesară cunoașterea comunităților care o compun; la urma urmei, nivelul local e cel la care are loc acomodarea planurilor de stat cu realitățile vieții cotidiene.

Ne-am concentrat asupra următoarelor aspecte ale transformării socialiste: 1. formarea și funcționarea cooperativelor agricole; 2. dezvoltarea rapidă a posibilităților de muncă în industrie, însoțită de un sistem educațional care asigură pregătirea pentru munca industrială; 3. expansiunea centrelor urbane și crearea de noi orașe, furnizînd alternative locale pentru locuitorii satelor; 4. condițiile și variațiile mediului geografic, afectînd planificarea agricolă, amplasarea obiectivelor industriale și accesul la locuri de muncă în industrie; 5. modificările în structura

* Nota noastră, Titlurile și subtitlurile aparțin redacției

identității etnice și a relațiilor dintre poporul român și naționalitățile conlocuitoare; 6. organizarea socială a comunelor, și în special compoziția familiei și relațiile între unitățile familiale; 7. interrelațiile factorilor menționați mai sus în cadrul unui sistem complex și dinamic.

Am ales județul Brașov ca zonă de cercetare din două motive principale. În primul rând acesta este unul dintre cele mai industrializate și urbanizate județe din România, și deci, în principiu, o zonă în care transformarea socialistă e foarte avansată; el include nu numai centrul industrial Brașov, ci și un număr de orașe industriale mai mici; fiecare comună din județ se află la o distanță care permite naveta spre unul dintre aceste centre urbane.

Al doilea motiv pentru care am ales acest județ este diversitatea sa geografică și etnică, care ne-a permis să analizăm transformarea socialistă într-o mare varietate de condiții locale. Varietatea condițiilor geografice și de mediu include o întinsă câmpie fertilă — depresiunea Birsiei —, valea unui riu important — cea a Oltului în Tara Făgărașului — și munții Carpați. Populația acestei zone include, pe lângă români, și naționalități conlocuitoare, înosebi maghiari și sași.

Comunele asupra cărora s-a concentrat cercetarea noastră au fost alese în așa fel încât să fie reprezentative pentru această diversitate. Ele reprezintă o secțiune în varietatea de condiții geografice a județului, și includ atât comunități multi-etnice, cât și comunități omogene românești. Alegerea a fost făcută în vara anului 1973, când trei dintre noi am realizat o primă examinare a județului. Aceasta a fost urmată de o perioadă însumând 6—8 luni de cercetare preliminară pentru fiecare membru al echipei, între 1 ianuarie și 1 septembrie 1974. De atunci încolo, fiecare doctorand a revenit pentru un an de cercetare de teren, iar eu însumi am vizitat zona de două ori.

Acum zece ani am făcut o cercetare de teren în două sate din Tirolul de sud, în nordul Italiei; această regiune a făcut parte în trecut din imperiul Austro-Ungar și a fost redată Italiei după primul război mondial. Unul din satele cercetate are populație italiană, iar celălalt populație de naționalitate germană. Această cercetare a urmărit compararea celor două comune din munți și relația lor cu așezările urbane; de asemenea am studiat caracteristicile agriculturii și economiei locale din zona de munte și factorii dezvoltării economice în nordul Italiei (industrializarea și turismul), ridicarea gradului de urbanizare, dezvoltarea politică a noului sat italian. Am cercetat totodată comparativ, din punct de vedere etnic, minoritatea germană așezată pe teritoriul Italiei.

Aceste studii indică creșterea, în ultimele decenii, a interesului față de cercetările din Europa în cadrul antropologiei culturale anglofone. La rindul său, aceasta e o parte a creșterii interesului antropologiei pentru studierea unor societăți complexe în general. S-au realizat studii atât în societăți industriale dezvoltate, cât și în zona care abia acum tind să se „modernizeze”. Într-o oarecare măsură acest interes a avut ca rezultat eforturi pentru descoperirea și studierea unor zone îndepărtate, care se presupune că păstrează caracteristicile trecutului „tradițional”. Cu toate acestea, indiferent dacă comunitățile studiate sînt departe sau nu de tendința generală a presiunilor sociale moderne, antropologii culturali au căutat să înțeleagă cum se integrează aceste comunități în lumea modernă.

Majoritatea, dar nu totalitatea acestor studii, au fost realizate în Europa de vest, în țări integrate complet pieței mondiale capitaliste. În acele zone din Europa care au suferit transformarea inițială în state naționale capitaliste, studiile s-au centrat pe rezultatele acestui proces. Astfel, există studii ale satelor de „fermieri, studii ale comunităților — „dormitor” suburbane, și ale „slums-urilor muncitorești”¹.

Alte studii s-au realizat în zone care au ajuns să reprezinte periferiile statelor naționale industriale, ca de exemplu Europa alpină, „marginea celtică”, sau zona mediteraneană. Aceste studii s-au axat asupra proceselor care au produs și perpetuat subdezvoltarea, și asupra încercărilor contemporane de a o depăși².

Aceste studii contribuie la dezvoltarea unei orientări teoretice care consideră că nu toate procesele subsumate conceptului „modernizare” sînt identice. Această orientare se opune perspectivei teoretice predominante în Vest, care consideră orice modernizare ca „eliminare treptată a inapoterii și înlocuirea ei cu o economie politică „rațională”, acționînd în folosul tuturor claselor sociale”³. Asemenea teorii servesc adeseori ca justificare pentru menținerea exploatarea de clasă în zonele industrializate și pentru exploatarea ulterioară a zonelor neindus-

¹ Vezi Frankenberg, *Communities in Britain*; Anderson, *Busstop for Paris*, and *The Vanishing Village* (Danemarca).

² Vezi Blok, *The Mafia of a Sicilian Village, 1890—1960*; Cole and Wolf, *The Hidden Frontier: Ecology and Ethnicity in an Alpine Valley*; Schneider, Schneider & Hansen, *Modernization and Development*; *The Role of Regional Elites and Noncorporate Groups in the European Mediterranean*, *Comparative Studies in Society and History* (1972).

³ Vezi Rostow, *The Stages of Economic Growth: A Non-Communist Manifesto*.

tralizate. Presupunând că subdezvoltarea și sărăcia sînt aspecte ale culturii tradiționale, care vor fi îmbunătățite prin procesele de modernizare, aceste teorii marchează faptul că asemenea situații sînt adesea *rezultatul* tocmai al proceselor care se presupune că le vor îmbunătăți.

Studiile comunităților moderne au contribuit la dezvoltarea unei perspective teoretice contrare, care insistă asupra faptului că condițiile sociale din fiecare regiune sînt rezultatul unor circumstanțe de mediu și istorice particulare. Ea nu presupune că subdezvoltarea e pur și simplu un rezultat al perpetuării condițiilor pre-moderne, ci caută să identifice condițiile reale care produc și perpetuează această subdezvoltare. De asemenea această orientare nu consideră că toate procesele de modernizare acționează în direcția eliminării sărăciei; ea caută să identifice procesele economice și politice reale care acționează într-o zonă dată și să descopere efectele lor sociale.

Studierea proceselor de dezvoltare în Europa de est și în alte regiuni socialiste este deosebit de importantă pentru dezvoltarea acestei perspective teoretice, deoarece nici condițiile istorice, nici concepțiile pe care se bazează modernizarea și dezvoltarea nu sînt aceleași ca în Vest. Doar atunci cînd teoriile și realitățile modernizării în socialism vor fi înțelese bine, în Occident va deveni posibilă elaborarea de teorii realiste asupra modernizării. În acest sens, sperăm că studiile pe care le prezentăm, vor constitui un punct de plecare, o contribuție teoretică la înțelegerea acestui proces.

Profesor John W. Cole
(Universitatea Massachusetts)

1. Sistematizarea și factorii social-psihologici

Ca parte a strategiei dezvoltării multilaterale pînă în anul 2000, România caută să dezvolte în mod armonios toate regiunile țării. La nivel județean, aceasta înseamnă ca beneficiile unei societăți moderne, industrializate și urbanizate trebuie să se extindă în toate zonele rurale. Însă România a tras învățăminte din experiențele acelor țări a căror rată a urbanizării a fost prea înaltă, țări a căror aglomerație urbană mai degrabă a frînat decît a stimulat dezvoltarea armonioasă. Deci ca parte a strategiei de limitare a supraaglomerării (avînd drept consecințe degradarea economico-socială a unor orașe) și cu dezvoltarea tuturor zonelor rurale ale țării, a intrat în vigoare în 1974 o lege concretă de sistematizare. Această lege caută să asigure cadrul dezvoltării, nu numai a fiecărei localități a țării — de la capitală la cătune — dar deopotrivă caută să stabilească sisteme de așezări care să conducă la dezvoltarea forțelor de producție ale țării.

Un aspect al sistematizării a fost selecționarea a 300 comune apte pentru a deveni orașe în următorii 15 ani; dintre acestea 120 vor fi declarate orașe în cursul planului cincinal 1976—1980. Comuna Feldioara (jud. Brașov) este unul dintre aceste viitoare centre urbane. Cercetarea antropologică în Feldioara s-a concentrat asupra a două aspecte ale dezvoltării ei ca oraș: 1. schimbarea profilului socio-economic al comunei prin creșterea populației ei de la 3 000 locuitori pînă la un oraș cu 7 000 locuitori; 2. felul în care această urbanizare se realizează prin planificare socialistă centralizată. Urbanizarea Feldioarei nu este însă spontană, cum se întîmplă de obicei în localitățile din Occident sau din „Lumea a Treia”, ci este rezultatul unei strategii de dezvoltare națională planificate, rezultantă a unui dublu proces de elaborare: de la nivel central, prin intermediul județului, către nivelul local (oraș, comună) și invers, de la Consiliile populare și celelalte organe administrative locale, către organele centrale.

Este important să considerăm felul în care sistematizarea este legată de condițiile specifice, istorice și social-economice ale României. Trebuie să facem o distincție între „regional planning”, în accepțiune occidentală, care constă în special în repartizarea resurselor și sistematizarea românească care implică atît creșterea resurselor cit și repartizarea lor armonioasă. Acest aspect al dezvoltării planificate face ca experiența românească să fie un model aplicabil și în alte țări în curs de dezvoltare din Asia, Africa și America Latină. Experiența Feldioarei, pe care o studiem, ne dă posibilitatea să vedem în ce fel România, o țară cu multă experiență și angajată în planificarea socialistă, rezolvă unele dificultăți ivite în politica urbanizării naționale.

Sistematizarea Feldioarei prezintă caracteristicile unei schimbări rapide, deși comuna se afla într-o zonă care este, oricum, una dintre cele mai urbanizate și industrializate din România.

Cîteva motive au determinat alegerea Feldioarei ca viitor centru urban: rolul său ca așezare suburbană în relație strînsă cu orașul Brașov, rolul istoric jucat, ca mic centru economic și administrativ al satelor înconjurătoare din partea de nord a orașului Brașov; așezare geografică

în județ la șoseaua națională și la calea ferată, într-o zonă fără centru urban, dezvoltarea economico-socială anterioară din comună, ca și actualele construcții determinate de dezvoltarea unei industrii extractive; structura centralizată a satului care permite construirea unui centru civic și amenajări edilitare. Planul de sistematizare prevede că Feldioara va fi integrată în rețeaua urbană a Brașovului ca un oraș satelit, și, în același timp, ca un centru al rețelei rurale formate din cinci comune din nord-estul județului, de-a lungul Oltului. Feldioara va deveni astfel, un oraș industrial-agrar, cu multe sute de apartamente, dotări social-culturale extinse (o nouă policlinică, o nouă școală, magazin etc.) și serviciile necesare unui centru urban. Se vor crea noi locuri de muncă în industria extractivă, industria ușoară și în sectorul serviciilor.

Șederea mea timp de un an în comună, m-a convins, însă că aceste dotări reprezintă numai o latură a urbanizării acesteia. Alte aspecte — care m-au interesat deosebi — sînt schimbările pe planul relațiilor sociale, al orizontului psihologic și în privința relațiilor interpersonale. De fapt, urbanizarea în Feldioara se produce mai rapid în sferile social-psihologice ale vieții decît în sfera profilului urban caracteristic. În domeniul economic notăm, de asemenea, că în Feldioara indeletnicirile locuitorilor sînt de tip mai mult urban decît rural (fiindcă majoritatea forței de muncă este formată din navetiști, lucrînd în Brașov) și numai 8 % din populație lucrează în sectorul agricol. Locul modului de conducere tradițional bazat pe un sat mic cu legături de rudenie, vecinătate și prietenie, a fost luat de administrația locală care devine din ce în ce mai „formală” (în sensul conceptului din sociologia organizațiilor). Cu alte cuvinte, doresc să sugerez că Feldioara poate deveni urbană înainte de a se realiza toate dotările planificate, asociate cu „viața orașului”. Se constată de asemenea că sistematizatorii, ocupîndu-se în special de amplasamentul dotărilor sau unităților economice, nu urmăresc totdeauna și acești mulți mai subtili — dar, la fel de importanți — factori social-psihologici din viața comunei. În fapt, găsim astfel schimbări neprevăzute, în afara celor planificate.

Trei exemple ale acestei urbanizări la nivel social-psihologic vor fi discutate mai jos: primul se referă la compoziția socială a comunei, al doilea privește rolul conducerii locale, ca parte a aparatului administrativ general, și al treilea discută rolul Feldioarei în rețeaua zonală.

În ultimii ani, compoziția socială a comunei s-a schimbat către un profil industrial, iar structura populației conține un număr în creștere de noi veniți. Acești „venetici” cum sînt numiți în limbajul curent la Feldioara, au venit din toate regiunile țării, și aceasta din mai multe motive: unii au venit ca refugiați de război, sau au venit în urma reformei agrare din 1946. Alții au venit să lucreze în zonele industriale din vecinătate, în timp ce alții sînt fle muncitori sezonieri în construcții, fle muncitori agricoli (numărul de flotanți în comună este de aproape 900), iar alții s-au mutat în Feldioara pentru a fi la distanță mai mică de Brașov, sperînd să găsească locuințe în oraș. Este interesant faptul că multe din cadrele din conducere (administrative, economice, social-culturale) sînt de asemenea, noi veniți fiind repartizați, mutați sau numiți în comună de către organele administrative superioare, sau alese. Dezvoltarea viitoare a comunei se va baza pe aceștia atît timp cît creșterea natalității localnicilor se va menține relativ scăzută.

Un alt aspect al compoziției sociale legat de urbanizare apare în sfera ocupațiilor, în special în proporția populației agricole și neagricole. Puternica dezvoltare din zona Brașovului și distanța relativ mică între Brașov și Feldioara a determinat pe majoritatea tinerilor muncitori să lucreze în sectorul industrial brașovean. Majoritatea forței de muncă din C.A.P. este constituită din bărbați și femei în vîrstă. În trecut, cel care voia să părăsească CAP-ul trebuia să facă naveta la Brașov, ceea ce înseamnă pierdere de timp și de asemenea, pierderea sau diminuarea contactului social cu consătenii. Mulți s-au decis să rămînă în C.A.P., deși munca la Brașov oferea cîștiguri mai mari. Prin dezvoltarea actuală a industriei și a sectorului serviciilor, există alternative ale muncii neagricole chiar în comună. Prin dezvoltarea sectorului serviciilor, populația poate cumpăra produse alimentare, în loc să le producă pe lotul personal. Astfel, urbanizarea comunei se însoțește cu tendința de reducere a forței de muncă a CAP-ului, acesta trebuînd să se bazeze pe mecanizări complexe sau pe forța de muncă sezonieră pentru majoritatea muncilor agricole. Recentele măsuri privind lucrarea pămîntului în acord și creșterea animalelor, sînt percepute de unii dintre locuitorii Feldioarei ca o piedică în urbanizare. Ei se consideră mai degrabă orașeni. În consecință între dezvoltarea urbană a Feldioarei și cea agricolă apar neconcordanțe.

Trebuie să amintim faptul că urbanizarea unei comune nu este un fenomen de dezvoltare spontană, ci rezultatul unei politici de planificare centralizată. Deci, un aspect important al acestei sistematizări privește pe sistematizatorii înșiși, prin felul în care (în legătura cu sătenii, de obicei prin organele politice și administrative locale. Conform legii, Consiliul Popular este inițiatorul și executantul planului. Faptul că conducătorii locali — în special înainte — nu erau născuți în această comună ridică, cel puțin potențial, probleme în executarea planului de sistematizare și în mobilizarea cetățenilor. În ultimii ani, a crescut proporția localnicilor printre cadrele de conducere. Ar fi de crezut că conducătorii născuți în Feldioara vor fi în stare să mobilizeze mai activ cetățenii și să îndeplinească funcții de conducere mai bine decît

cei care nu s-au născut în comună. Aceasta corespunde cu mentalitatea tradițională a sătenilor. Să amintim care sînt funcțiile principale ale oricărui conducător local: de aplicare a legilor, de transmitere și executare a directivelor centrale, de transmitere a informațiilor de la nivel local la nivelul superiorilor prin diferite canale. Ținînd seama de aceste funcții, vedem că unui conducător nefeldioorean s-ar putea să-i lipsească sprijinul local și cunoașterea în esență și în detaliu a unor aspecte din viața satului. Pe de altă parte, un conducător feldioorean se împiedică de așa-numitele „obligatii tradiționale” față de rude, vecini, prieteni și alți localnici, ajungînd să nemulțumească o parte sau alta a cetățenilor, sau să rupă contactul cu ei. Unui conducător localnic îi poate scăpa scopul național sau regional, scop pe care un nou venit îl înțelege mai bine, grație experienței lui din afara satului. Provincialismul local poate să nu concorde cu viziunea sistematizatorilor pentru care Feldioara este numai un caz particular în planul general de sistematizare și dezvoltare economică a zonei din nordul Brașovului. Politica partidului și a statului de a promova conducători localnici încearcă să îndrepte aceste dificultăți pe câteva căi: rotarea în funcții a cadrelor, repartizarea cadrelor în satele natale, mai mulți candidați propuși la alegeri, și perfecționarea conducătorilor prin extinderea orizontului lor peste hotarele comunei pentru a-i ajuta să înțeleagă rolul localității „lor” în cadrul planului general de sistematizare, atragerea cetățenilor la stabilirea planului și a măsurilor de sistematizare, creșterea autonomiei și răspunderii organelor locale etc.

Este clar că fără participare locală în planul de sistematizare, fără sprijin local și mobilizarea eficientă a sătenilor, urbanizarea Feldioarei va ridica greutăți către o dezvoltare de care să beneficieze întreaga comună.

În final, să privim comuna ca parte a unui sistem regional în transformare. Ca o așezare aleasă să devină un centru al unei grupări de așezări, Feldioara va deveni un important punct de referință pentru comunele învecinate. Relațiile dintre Feldioara și Brașov se vor schimba: comuna nu va fi doar o haltă în drumul spre Brașov. Viitorul oraș Feldioara va fi o permanentă alternativă, oferind locuri de muncă, servicii și locuințe corespunzătoare, împreună cu ambianța mediului rural. Găsim în această situație geografică un alt exemplu de schimbare conștientă, stimulată de sistematizarea comunei Feldioara, unde astfel de atitudini ale locuitorilor creează „feedback-ul” în cadrul urbanizării comunei și în relațiile cu comunele învecinate.

Toate aceste idei duc la ilustrarea unui fapt: orice tip de sistematizare este necesar să considere că factorii social-psihologici trebuie să aibă aceeași prioritate și să reprezinte o preocupare ca și detaliile privind tipurile de locuințe, sistemul de canalizare sau amplasarea centrului civic. În ultima instanță, urbanizare înseamnă noi tipuri de atitudini și relații umane, mai mult decît blocuri, fabrici, sau autobuze.

Steven Sampson

2. Procesul cooperativizării într-un sat din Țara Făgărașului

Cercetarea asupra cooperativizării agriculturii în zona Făgăraș, din județul Brașov s-a concentrat asupra a două procese sociale majore, rezultate ale cooperativizării. Acestea sînt: 1. relația între organizarea și politica în schimbare a cooperativei agricole și între structura familiei și strategiile economice; și 2. interrelațiile și influența mutuală pe care organizarea socială a satului și a cooperativei agricole o au una asupra alteia. Cooperativa și satul sînt considerate ca existînd într-o relație sistemică, în care fiecare se adaptează activ la structurile și comportamentele celeilalte.

Rolul important jucat de industrie în economia județului Brașov exercită o influență majoră asupra relației între structura familiei și strategia economică pe de-o parte și organizarea cooperativei pe de altă parte. Înainte de începerea cooperativizării numeroase gospodării deveniseră dependente economic atît față de veniturile din muncă din industrie cît și față de veniturile provenite din produsele agricole din gospodăria particulară. De aceea, pentru a se asigura viabilitatea economică a agriculturii cooperatiste în această zonă au trebuit luate măsuri pentru a asigura o participare în cooperativă care să egaleze sau să depășească așteptările economice și culturale ale membrilor, evitîndu-se astfel o potențială migrare neplanificată spre industrie, care ar fi influențat negativ asupra forței de muncă din cooperativă. Cercetările de pînă acum arată că beneficiile economice ale participării în cooperativă au fost destul de mari pentru a face munca suficient de atrăgătoare. Deși numeroși oameni au părăsit agricultura pentru industrie, participarea lor parțială în cooperativă, împreună cu contribuțiile membrilor permanenți, au asigurat o forță de muncă adecvată în primii ani de existență a cooperativei agricole.

Structura particulară a unității domestice din Țara Făgărașului a contribuit de asemenea, la menținerea forței de muncă a cooperativei. Cea mai obișnuită unitate domestică în această zonă este familia extinsă linal cu trei generații. În general, veniturile fiecărui membru al familiei sînt vărsate pentru uzul comun; această structură permite unora dintre membrii familiei să fie disponibili pentru munca în industrie, în timp ce alții lucrează în cooperativă, iar o a treia categorie de membri să fie responsabilă pentru funcționarea gospodăriei comune. Astfel, prezența și viabilitatea economică atât a industriei cît și a agriculturii cooperatiste contribuie la menținerea acestei structuri specifice a familiei.

În pofida acestor trăsături structurale, economice și sociale, în urmă cu mai mulți ani, cooperativa avea de făcut față anumitor dificultăți în legătură cu stabilizarea forței de muncă, apărute ca noi probleme privind organizarea activității de producție și a structurii economice a cooperativei. Aceasta, atât pentru că noul sistem de organizare a forței de muncă apărea diferit de organizarea tradițională a activității de producție, cît și pentru faptul că acest sistem crea grupuri ocupaționale prea mari, retribuind pe membri după cantitatea și nu calitatea muncii lor.

O altă problemă de natură structurală a fost generată de politica de unificare a cooperativelor, începută în 1964 care a înlocuit sistemul relațiilor primare („face-to-face”) între membrii cooperativei și conducerei ei așeză, cu sistemul relațiilor secundare („formale” în sensul sociologiei organizațiilor) care nu facilitează întotdeauna o raportare directă, interpersonală între cooperatori și conducători. Cooperativa văzută, inițial ca un rezultat al inițiativei spontane, începea să devină tot mai mult o instituție organizată, în sensul sociologic al termenului.

Aceste probleme au fost recunoscute, desigur, la diferitele nivele ale societății românești și au fost treptat rezolvate prin introducerea acordului global în munca agricolă. Pe lângă asigurarea retribuției conform calității cît și cantității muncii, acordul global permite și formarea de echipe compuse din membrii de familie, vecini, etc., ceea ce face munca în cooperativă mai atrăgătoare pentru țărani.

Acest ultim punct constituie de asemenea o scurtă ilustrare a influenței pe care au avut-o instituțiile sociale ale satului asupra structurii și politicii cooperativei agricole, și demonstrează ideea că atât satul cît și cooperativa se adaptează activ una la alta. Acordul global, permițînd variabilitatea locală în formarea grupurilor de muncă funcționale ale C.A.P. orientează forța și capacitatea productivă a unității domestice rurale în avantajul cooperativei agricole. În acest caz, organizarea cooperativei se mulează deci pe exigențele situației satului.

Acest proces de adaptare funcționează însă și în direcția inversă, iar schimbările în organizarea socială a satului sînt desigur următoare. Ele includ eliminarea diferențelor de clasă bazate pe accesul diferit la resursele funciare, crearea unei societăți bazate pe principii mai degrabă social-obștești decît familiale, și o reducere marcată în influența pe care rețelele legăturilor personale, de rudenie, de vecinătate și de prietenie o au asupra majorității interacțiunilor sociale și economice.

Observînd funcționarea cotidiană a C.A.P.-ului în contextul satului, devine însă, evident că ultimul conservă într-un anumit grad — diferite trăsături și elemente tradiționale. Aceste trăsături au ca rezultat necesitatea găsirii de către cooperativă a unor căi de modelare proprii organizării ei conform fenomenelor locale, pentru a-și asigura o funcționare cît mai eficientă. De asemenea, aceleași fenomene se transmit uneori din mediul satului asupra structurii și organizării cooperativei. De aceea, putem evidenția atât trăsături comune cît și distincte ale conducătorilor și membrilor cooperativei; putem vedea efectele rețelei de rudenie asupra culturii loturilor personale sau realizării sarcinilor de muncă, și observăm cum legăturile diadice sînt mobilizate de președinte, brigadier sau șef de echipă pentru asigurarea unei forțe de muncă adecvate pentru o anumită sarcină.

Această relație reciprocă între sat și organizarea cooperativei e ilustrată și de comportamentul de rol al unor indivizi care funcționează într-o calitate oficială în cooperativă dar care sînt simultan și localnici. Observînd activitatea șefilor de echipe sau brigadierilor, de exemplu, ne dăm seama că poziția lor în cadrul comunității este punctul de intersecție al unor cerințe și obligații ce emană dinspre rude și vecini pe de-o parte și dinspre conducerea cooperativei pe de altă parte. Din această cauză, uneori, individul care ocupă asemenea funcții de conducere, trebuie să facă față și unor obligații suplimentare, solicitate de grupul de prieteni sau de cel familial, motiv pentru care recompensele financiare și de statut, ale funcției sale nu par întotdeauna ca prilejuri suficiente de satisfacție.

De asemenea, aceste manifestări socio-culturale menționate mai sus în procesul actual de creare a comunității cooperativizate au influențat și structura socială internă a satului. Spre deosebire de celelalte zone ale României, Țara Făgărașului s-a caracterizat în trecut, printr-o existență majoritară a țăranilor mijlocași și a unei pături, destul de largi, reprezentată de boieri

și chiaburi. Țăranii n-au prevăzut un nou sistem de relații economico-sociale ceea ce a determinat o poziție de nepregătire în ceea ce privește cooperativizarea, ei fiind, totodată neinformați suficient de bine despre beneficiile cooperativizării care deja începuse în alte zone ale țării. Cu timpul însă, cooperativizarea a tins să schimbe relațiile economice ale satului și continuă să joace și astăzi un rol deosebit în acest domeniu.

Am analizat procesul cooperativizării ca interacțiune între organizația socială locală și forțele sociale generate de cooperativa însăși. Dinamica acestui proces se continuă în zilele noastre în sensul că satul și cooperativa acționează și reacționează reciproc unul prin celălalt. Examinând structura familiei și strategiile economice de pildă, putem să precizăm un fenomen de rodare la nivelul forței de muncă a cooperativei în toate domeniile sale. Noua politică economică, care stipulează retribuția numai în bani, în loc de bani și natură, va avea un efect mare în acest sens. Pentru că această zonă e foarte industrializată, o țintă majoră a lucrătorului din agricultură va fi să cîștige în natură, avînd anumite rezerve față de participarea la munca agricolă și creînd astfel un deficit în forța de muncă a cooperativei.

Cu o participare mai scăzută la munca agricolă, cooperativa va fi mai dependentă de familia extinsă linială cu trei generații, care generează muncă suplimentară. Totodată, această structură a familiei va deveni mai puțin importantă pentru că generația mai vîrstnică nu va mai fi sursă pentru venituri în produse agricole.

Din cauza schimbărilor de bază în relațiile dintre cooperativă și sat ne putem aștepta și la schimbări ale altor aspecte sociale. Pentru că un număr mai scăzut de familii vor continua să lucreze în cooperativă, aceasta va fi mai dependentă de un grup mic de membri activi și de familiile lor. Aceasta este o sursă potențială de regenerare a „familialismului” care a fost restrîns odată cu începuturile cooperativizării și care ar înlocui astfel sistemul „influțial” al C.A.P.-ului asupra comportamentelor membrilor cooperatori.

Toate aceste schimbări menționate mai sus sînt manifestate curent *in nuce*. Totuși, ele nu trebuie să se extindă. Acordul global pentru că permite un anumit grad de variație locală, îl considerăm ca fiind o politică strălucită a statului român. Dar totodată, credem că sînt posibile și alte măsuri în politica C.A.P.-urilor care să poată fi aplicate într-un mod și mai variat și mai legat de condițiile locale.

David A. Kideckel

3. Integrarea culturală a naționalității germane

Cercetarea noastră include și studiul procesului integrării naționalităților conlocuitoare din România în statul socialist. Din punct de vedere științific, acest studiu prezintă un interes deosebit pentru oamenii de știință vest-europeni și americani, intrucît el pune în discuție cîteva din ipotezele noastre privind relația dintre etnicitate și dezvoltare.

În societățile dezvoltate și în curs de dezvoltare nesocialiste relațiile etnice au, aproape întotdeauna, o dimensiune economică semnificativă. Aceasta înseamnă că în unele țări există o relație mai mult sau mai puțin instituționalizată de diviziunea muncii în funcție de apartenența etnică; anumite sectoare ale pieții sînt controlate de diversele grupuri etnice. Manipularea pieții, ca și controlul politico-economic de către grupul dominant, i-au ținut pe ceilalți „la locul lor”, într-o poziție de subordonare și dependență. Se știe că aceasta era în trecut situația și în Țara Birsei, în satele cu populație mixtă, unde sașii dețineau pămîntul cel mai bun pentru agricultură, și controlau accesul la majoritatea resurselor economice, în timp ce mina de lucru era furnizată de românii și de membrii celorlalte naționalități (grupuri etnice).

Acesta este modul în care specializarea economică funcționează ca „identificator” important al grupului etnic, sau ca o „barieră” importantă între diversele grupuri, pentru a folosi termenul introdus de antropologul norvegian Fredeik Barth; ea e cea care separă grupurile etnice între ele. Alte bariere observabile sînt cele ale limbii, religiei, obiceiurilor și portului. Ideologia populară a acestor bariere produce ceea ce noi numim sistemul simbolic al „identității etnice”. Pentru ca un grup etnic să supraviețuiască în timp e necesară transmiterea de-a lungul generațiilor a identității etnice în care sînt conținute regulile normative ale comportamentului întra și inter-grupal. Desigur, procesul social al relațiilor etnice presupune adaptarea constantă a acestor comportamente la un mediu în schimbare.

Ce se întîmplă cu etnicitatea în socialism, cînd barierele economice dispar, nemaiîfiind relevante? Care sînt consecințele separării celorlalte bariere de baza lor economică? Pot ele

supraviețui în socialism? Erau adaptările suprastructurale ale sașilor din zona Brașov mult prea specifice pentru capitalismul provincial? Studiul nostru pune în discuție un corolar al ipotezelor oamenilor de știință occidentali, și anume că barierele non-economice sînt mai greu de menținut într-un mediu industrial-urban, laic prin excelență, și ale cărui activități se desfășoară în limba națională, și nu sînt separate pe grupuri etnice.

Nu vom trece aici în revistă politica națională a R.S.R., care e bine cunoscută de cititor. E suficient să arătăm că statul respectă dreptul inviolabil al fiecăruia de a-și exprima identitatea națională, și furnizează tuturor naționalităților conlocuitoare, deci și celei germane, posibilitatea de a-și păstra tradițiile specifice. Ce se poate spune, însă, în legătură cu menținerea etnicității germane în România socialistă?

Etnicitatea e, înainte de orice, o problemă a unor duble bariere, atât materială cît și ideologică, care se află într-o relație dialectică: în primul rînd e vorba de barierele generate în cadrul grupului etnic, și menținute prin intermediul procesului de socializare intraetnic; în al doilea rînd e vorba de barierele generate în afara grupului etnic, și stabilite în procesul relațiilor intergrupale. Grupul etnic ca atare are de îndeplinit o dublă sarcină: el trebuie să exercite un control asupra propriilor membri, prin acordarea unei valori normative înalte, solidarității, și apoi trebuie să structureze în mod conștient relații armonioase cu cei din afară. Aceasta nu înseamnă deloc că trebuie să presupunem menținerea identității etnice ca derivînd exclusiv din interiorul grupului etnic însuși și e la fel de fals să presupunem că barierele fixate din exterior — în acest caz sprijinul acordat naționalităților de către stat — sînt în sine suficiente pentru menținerea identității etnice a grupului. Statul poate furniza baza necesară pentru existența grupului, dar în ultimă instanță sarcina „rezolvării problemei naționale” aparține grupului însuși.

Dacă naționalitatea germană (sașii) are dificultăți în a se menține ca atare, cauza problemei trebuie căutată în interiorul grupului mai degrabă decît în relațiile intergrupale. Relațiile la care mă refer sînt relații ideologice, implicînd modificări ale identității etnice. În continuare vom discuta cîteva aspecte ale acestei probleme. Sașii din Transilvania aveau în mod tradițional o identitate tripartită: erau germani, participanți la limba și cultura germană; erau sași, cu toate caracteristicile speciale denotate de acest termen, cu toate obligațiile ce derivă din el — promovarea solidarității de grup pe de-o parte și menținerea armoniei intergrupale pe de altă parte; și în fine, erau cetățeni ai unui stat non-german. Această identitate tripartită implică loialitate simultană față de trei principii, posibilă doar dacă acestea nu sînt conflictuale. Dacă apare o relație conflictuală între două din cele trei, se va manifesta o discontinuitate cu consecințe serioase asupra viabilității identității etnice, și asupra grupului ca atare. E foarte posibil ca în cursul procesului de adaptare, după război să fi apărut o contradicție internă — între identitatea germană și cea săsească. A fi saș și a fi german poate să fi devenit o relație mutual-exclusivă, o alternativă, în loc de relația complementară, concentrică, anterior existentă. Dacă aceasta a fost o situație reală, ea se aplică tuturor sașilor — atât din mediul rural cît și din cel urban. Există motive pentru ca această situație să fi apărut. În primul rînd, datorită faptului că numeroși sași au acum rude trăind în Germania, și deci sașii au, mai mult ca oricînd o experiență vie a culturii germane. De asemenea educația, care înainte era predominant săsească — în școlile parohiale ale comunității săsești — e acum germană (ca limbă) și românească în conținut.

Ipoteza noastră că viața culturală a naționalității germane ar fi mai săracă în zonele industriale decît în cele rurale a fost infirmată. Din contra, acolo unde există o mai mare concentrare de populație săsească e mai probabil să existe școli în limba germană, ca și alte componente specifice culturii săsești — fanfară, teatru local, etc. cu o activitate bogată. Dar se pune problema: e activitate culturală săsească, sau germană, în conținut? Acele tradiții săsești care na-au devenit arhaice și nefolosite pot fi acum săsești ca formă (de exemplu carnavalul), dar germane în conținut: (muzica cîntată și melodiile de dans).

Organele responsabile ale naționalității germane în România — în cadrul televiziunii, presei, editurilor — sînt și ele conștiente de tripla lor responsabilitate: ele promovează educația civică română, literatura și arta germană, și de asemenea cultura săsească. Eforturile în direcția educației române și culturii germane sînt desigur actuale. Dar cît de actuală e cultura săsească? Promovînd portul care a existat în epoca pre-modernă, sau un dialect diluat de mobilitatea populației, cultura săsească pare a fi orientată spre trecut. Iar interesul sașilor înșiși pentru ea poate fi privit ca un mecanism de menținere a barierele în cadrul procesului de adaptare la prezent, și la viitor.

Marilyn McArthur

4. Sistemizarea și valorificarea potențialului agricol într-un sat montan (Fundata, jud. Brașov)

Regiunile muntoase ale României prezintă variații importante în ceea ce privește programul de transformare economică socialistă. În general, munții Carpați ridică o barieră naturală pătrunderii agriculturii pe scară largă bazată pe utilizarea principalelor forme intensive ale tehnologiei moderne — tractorul și combinele. Din această cauză, în astfel de regiuni, cooperativizarea mijloacelor de producție devine nerentabilă din punct de vedere economic iar pământul continuă să fie gospodărit prin mijloace economice reduse, pre-socialiste, cum sînt bunul de familie și rețeaua de rubedenii și obligații din care rezultă schimburi în nume și resurse între astfel de proprietăți. Astfel de zone muntoase au fost integrate pe alte căi în procesul de construire a comunității industriale în întreaga Românie. Astfel, cercetarea pe care o facem în zonele muntoase ale județului Brașov s-a concentrat asupra ajustărilor de adaptare care rezultă din interacțiunea între strategiile economice domestice și programele la nivel statal de angajare a unor astfel de bunuri de familie în construirea unei societăți industriale și socialiste moderne. Prezența lucrare este rezultatul cercetărilor în curs în satul Fundata, în apropierea centrului medieval al Branului, precum și în satul Paltin, comuna Poiana Mărului, care au fost studiate într-o scurtă perioadă de timp, în 1974. În momentul de față, deci, acest studiu nu va fi decît o schiță a unor rezultate preliminare și va oferi, în același timp, conturul cercetărilor în curs.

Baza teoretică a problemei emană din lucrarea lui Chayanov, teoreticianul rus al economiei țărănești și al modului de producție domestic în general. Ne propunem să arătăm că unitățile gospodărești care dispun de unele resurse productive, cum ar fi o proprietate de familie, se comportă, din punct de vedere economic, altfel decît unitățile administrative impersonale ca cele ale statului, față de aceste resurse. Pe de o parte, scopul investițiilor pentru producție — ca mîna de lucru și resursele materiale este „consumul” pentru satisfacerea nevoilor „definite cultural” ale familiei. Pe de altă parte, scopul a ceea ce statul va angaja pentru industrializare, va comporta „investiții” pentru dezvoltarea potențialului industrial. Astfel, deoarece unitățile domestice din zonele de munte pot lua hotărîri productive, urmează ca relația între planificarea de stat (cu o serie de obiective economice) și bunul de familie (cu altă serie de obiective economice) să fie caracterizată printr-un proces de ajustări de adaptare. Într-adevăr, din punctul de vedere al societății, unitatea gospodărească pare cu totul inefficientă. S-ar putea chiar ca după ce și-a satisfăcut „nevoile” de consum, grupul domestic să lase un potențial productiv cu totul neutilizat — arătînd astfel prea puțină înțelegere pentru obiectivele unei capacități economice de dezvoltare. Mai mult, el va putea chiar produce și consuma resursele materiale pentru motive cu totul contrarii regulilor economice, din punctul de vedere al dezvoltării planificate la nivel național. Astfel, se întîmplă ca anumite resurse să fie stocate și folosite, de exemplu, pentru a sărbători o zi onomastică, pentru pomenirea strămoșilor, pentru nunți sau alte ceremonii rituale socio-religioase — care, totuși, contribuie considerabil la îmbogățirea rețelei de rubedenii și relații de bună vecinătate și la obligațiile mutuale care permit grupului familial să se adapteze și să ființeze sub mulțimea de condiții economice, sezoniere și ecologice.

Mai mult, din punct de vedere strict demografic-cultural, unitățile domestice prezintă mai multe „ineficiențe” de care trebuie să țină seama o acțiune administrativă organizată. Nu numai că: 1. unitatea domestică are prea puțin tendința să-și investească munca în vederea creării unui surplus care nu poate fi evaluat în raport cu propriile sale obiective de consum (Chayanov : 1968), dar 2. trece de asemenea printr-un „ciclu de dezvoltare” care cuprinde mai multe perioade în care raportul între producătorii relativi (adultii care muncesc) și consumatorii relativi (bătrînii și copiii) este prea puțin favorabil. (a vedea Symes : 1972, Berkner : 1972 și Fortes : 1958). De fapt, dacă clasificăm stadiile ciclului de dezvoltare după un sistem conceput de David G. Symes (1972 : 25—38), observăm că, în oricare punct din timp, numărul gospodăriilor care au atins eficiența de vîrf a muncii este mic. Acesta se numește stadiul de „stabilitate” și poate fi descris ca acel punct din timp în care toți membrii unei familii sînt destul de mari pentru a putea lucra la capacitatea deplină. Symes definește seria completă a stadiilor după cum urmează :

- AB — moștenire și căsătorie — se pot schimba între ele în secvența timpului ;
- C — expansiune, perioada întemeierii familiei, dintre nașterea primului și cea a ultimului copil ;
- D — stabilitate : între nașterea ultimului copil și prima migrare a progeneriturii ;
- E — împrăștiere, cu un sub-stadiu E_x pe care-l introduce pentru a ține seama de moartea unuia din soți ;

- F — gospodărie „reziduală”, provocată de o căsătorie lipsită de copii sau de imposibilitatea de a reține descendența pe lângă gospodărie;
 G — gospodărie „supraviețuitoare”, provenind din faptul că nu s-a putut încheia nici o căsătorie.

Dacă luăm drept exemplu satul Paltin (care numără 46 gospodării), observăm că numai un mic număr de gospodării a atins stadiul de „stabilitate” în 1974:

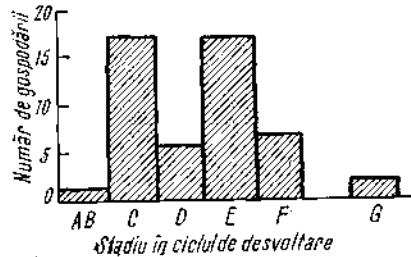

Fig. 1

Deci, gospodăriile ca grup tind către un raport scăzut producător — consumatori dependenți și astfel către un indice scăzut de eficiență relativă, față de întreprinderile economice moderne, raționale și deosebit de intensive.

Se vede din aceste considerente că planificarea pe care o face statul pentru utilizarea potențialului productiv în regiunile de munte prin forme economice pre-socialiste, cum ar fi gospodăria familială, trebuie să comporte programe care să stimuleze unitățile domestice pentru o producție sporită și care în același timp, să reducă la minim aspectele cele mai dăunătoare ale risipei și ineficienței domestice față de resurse. De exemplu, cu începere din a doua jumătate a anului 1975, un control mai activ asupra utilizării domestice a resurselor a determinat o reducere în exploatarea animalelor și a altor produse gospodărești pentru scopuri rituale, și pentru vânzare pe cont propriu. Începând cam în aceeași perioadă, s-au făcut încercări pentru a limita vânzarea de animale dincolo de limitele unui județ sau altul, pentru a permite un control mai strâns al resurselor locale și, prin aceasta, o mai bună supraveghere a eforturilor locale de îndeplinire a planurilor economice regionale.

Mai mult, recente măsurile privind transferurile de proprietate (legea 59) vor avea fără îndoială o influență asupra ciclului de moștenire a gospodăriilor. În trecut, grupurile domestice controlau raportul între producători, consumatori și pământ printr-un sistem de împărțire a moștenirii. Prin acest sistem, pe măsură ce copiii unei familii ajungeau la maturitate și se căsătoreau, ei luau cu dinșii, prin moștenire, o parte din bunul familial proporțională cu dimensiunea redusă a unității gospodărești nou formată. Pe măsură ce familia ajungea la maturitate, se făceau de obicei adaosuri (prin cumpărări) la acest fond de pământ, adaos corespunzător cu cererea sporită și cu potențialul productiv al membrilor săi. Se atinge astfel un punct de „stabilitate” care durează o scurtă perioadă de timp — pînă cînd bunurile se împărțeau din nou printre descendenți, care, la rîndul lor, trebuiau mai tîrziu să-și sporească avutul prin cumpărări. Astfel, impactul unei „înghețări” a transferurilor de teren supravegiate de lege trebuie să precipite o nouă reacție de adaptare grupurilor domestice, care nu mai sînt în stare să mențină un raport ajustat între producători-consumatori și resursele în teren — cel puțin în forma istorică a împărțirii moștenirii.

Totuși, într-un înțeles mai specific, majoritatea programelor de stat pot fi clasificate la nivel local în două largi categorii: prima se referă la dirijarea eforturilor productive în zonele muntoase, ca de ex. la Fundata și la Paltin, spre creșterea economică și satisfacerea unor cerințe ale economiei naționale. Exemplul cel mai pregnant este sistemul de producție contractuală prin care statul încheie o înțelegere cu fiecare gospodărie pentru ca aceasta să producă o anumită cantitate de produse agricole. În satul Fundata aceasta înseamnă de obicei creșterea animalelor și a produselor lor. Sistemul contractelor este menit să încurajeze o producție mai mare, răsplătind gospodăriile pentru eforturile lor agricole, prin legi care să controleze cantitatea de produse de care particularii pot dispune și prin sancțiuni financiare aplicate celor care nu au respectat termenii de contractare specificate. Totuși, acest sistem nu a reușit încă să îndeparteze complet producția de căile tradiționale ca, de exemplu, evenimentele rituale, și, pînă

acum, valoarea produsului agricol consumat direct sau vîndut în mod particular nu a fost depășită de valoarea oferită prin sistemul contractelor.

Al doilea program important se referă la planificarea cunoscută sub numele de sistematizare. Pentru majoritatea satelor de munte, ca de exemplu Fundata și Paltin, sistematizarea prezintă o trăsătură majoră. Aceasta comportă un efort intensiv pentru a schimba istoricul model de așezare dispersată a satelor de munte, potrivit căruia fiecare gospodărie se așează aproape de locul unde se află principalele sale posesiuni de terenuri — acolo unde se depune cea mai multă muncă. Sistematizarea este în căutarea unui alt gen de comportare „rațională”. În primul rînd, pentru a reduce la minim cheltuierea reprezentată de furnizarea serviciilor sociale, ca de exemplu electricitatea și apa, cel mai bine este ca satele să fie concentrate într-un model de așezare compactă.

Interesant este faptul că programele de încurajare a agriculturii prin grupurile domestice (contractele cu statul) pot intra uneori în neconcordanță cu programele care tind să reducă la minim modelul de așezare dispersată (sistematizarea). Cu alte cuvinte, în măsura în care un astfel de model de așezare dispersată reprezintă o folosire mai eficientă a forței de muncă activă a unei gospodării, efortul făcut de stat pentru a optimiza furnizarea de servicii, ca de exemplu, sistemele de apă, ar putea să diminueze capacitatea de producție agricolă domestică. Rezolvarea unor asemenea neconcordanțe constituie unul dintre obiectivele sistematizării în condițiile localităților dispersate. Așezarea gospodăriei constituie altă problemă care se reflectă la nivelul fiecărui grup domestic individual. Hotărîrea de a se așeza aproape pe șosea și de stațiile de autobuz (o comoditate pentru muncitorii industriali) se repercutează asupra folosirii mai eficiente a resurselor agricole — dacă acestea nu sînt și ele situate aproape de itinerariile navetiștilor. Multe gospodării au rezolvat această problemă prin construirea unor clădiri agricole anexe (odaia) și prin cooperarea cu rude mai în vîrstă, nesalariate, care vor ocupa altă casă într-un loc mai apropiat de principalele resurse agricole.

Una dintre soluțiile de complementaritate între interesele producției agricole domestice și cele de realizare a unei așezări cu un perimetru mai restrîns (condiție de modernizare a dotărilor), constă și în reducerea angajării în agricultură și în participarea mai accentuată din punct de vedere industrial.

CLASIFICAREA GOSPODĂRIILOR DUPĂ VÎRSTA FAMILIEI*
PARTICIPAREA AGRICOLĂ/INDUSTRIALĂ ȘI AȘEZAREA **)

	Stadiul F, G	Stadiul AB, C, D, E	Stadiul AB, C, D, E,	Stadiul AB, C, D	
	familii mai în vîrstă	familii noi care nu muncesc în fabrică	familii noi care muncesc în fabrică	familii noi extinse și/sau proprietăți mari cu muncă în fabrică	două case
amplasate sus	5	2	6	12	3
amplasate în vale	3	1	11	—	—

Fig. 2

* Stadiul în ciclul de dezvoltare a familiei este indicat prin litera de cod stabilită de Symes (1972: 25-38).

** Din cele 46 gospodării din Paltin

Aceasta caracterizează în special gospodăriile noi, din ce în ce mai implicate în asigurarea forței de muncă industriale. Resursele agricole particulare oferă surse suplimentare importante de venit și astfel s-ar putea să nu fie cu totul abandonate — pe cînd, în același timp, participarea

la munca industrială dictează altă utilizare a timpului și energiei. Cu alte cuvinte, administrarea bunurilor familiale și participarea industrială prezintă aspecte ca de exemplu : 1. alegerea unui loc de casă care, în același timp, să reducă la minimum efortul navetistului și să ridice la maxim eficiența agricolă și 2. concurența între timpul consumat la fabrică sau în exploatățile forestiere și cel al agricol.

Folosirea continuă a unei strategii bazate pe legături create prin obligații mutuale și schimburi între și înăuntrul unităților domestice este aceea care permite o anumită formă de adaptare la condițiile inițiate de procesul rapid de modernizare în România. În satul Paltin, o clasificare a tuturor familiilor demonstrează o utilizare diferită a resurselor agricole — ilustrând impactul continuu al legăturilor de rudenie și forma de organizare a familiei asupra procesului de adaptare la condițiile de modernizare (vezi fig. 2). Familiile mai „în vîrstă”, care nu au legături între generații și care nu participă la munca industrială, continuă să locuiască sus pe coastele de la Paltin, departe de valea îngustă cu piraie sale neregulate și întortocheate. Este vădit că acestea își valorifică la maxim resursele agricole împotriva riscului pe care-l prezintă piraiele și riul din vale. „Familiile mai tinere”, care s-au alăturat mînei de lucru industriale (menținînd în același timp o organizare gospodărească între generații), sau care au încercat singure să administreze o proprietate „mare”, au și ele tendința să se așeze în afara văii. În același timp, un număr însemnat de familii noi s-au mutat jos, chiar în vale cu scopul de a reduce la minimum timpul și efortul navetiștilor. Acestea sînt deseori mai puțin angajate în agricultură. Această tendință pare să indice clar că tocmai aceste „familii noi”, care au o oarecare formă de organizare prin tulpina familiei, sînt cele care s-au putut adapta cel mai bine la exploatarea în continuare a resurselor agricole. Ele au folosit în acest scop, membrii mai în vîrstă ai familiei. Rezultatul este o condiție care se aseamănă izbitor cu cooperativa — care cuprinde de asemenea femei și bătrîni ca membri — în timp ce populația masculină mai tinără este din ce în ce mai angajată în industrie. Totuși, deși rezultatele finale par similare, variabila intermediară a cooperativizării nu a fost o cauză principală a lor. Ele sînt rezultanta inerentă a valorificării resurselor agricole, a participării în sectorul industrial și a programelor de modernizare. Păreră noastră este că numărul de proprietăți care vor continua să funcționeze la un anumit nivel de eficiență, se va fragmenta repede în unități și mai mici, și mai puțin eficiente — dat fiind că sistemul împărțirii moștenirilor continuă să opereze. În același timp, dezvoltarea industriei va oferi, în general, alternative din ce în ce mai atrăgătoare. Nu ne putem aștepta ca familia să renunțe complet la producția agricolă — dar un efort constant de a-i limita scopul la consumul familial imediat, coordonat cu venitul cîștigat, este compatibil cu realitatea actuală. Cel puțin această concluzie preliminară pare valabilă pînă în momentul cînd datele adunate în prezenta cercetare vor putea fi mai temeinic analizate.

Steven G. Randall

BIBLIOGRAFIE

- BERKNER, LUTZ K. 1972, „The Stem Family and the Developmental Cycle of the Peasant Household: An Eighteenth-Century Austrian Example”, *The American Historical Review* 77: 396—418.
- CHAYANOV, A. V. 1968. *The Theory of Peasant Economy*. Homewood, Illinois Richard D. Irwin for the American Economic Association.
- FORTES, MEYER 1958, „Introduction”, In Jack Goody (ed.), *The Developmental Cycle in Domestic Groups*. Cambridge, England: Cambridge University Press.
- SYMES, DAVID G. 1972. „Farm Household and Farm Performance: A Study of Twentieth Century Changes in Ballyferriter, Southwest Ireland”, *Ethnology* 11: 25—38.